

ЗІСТОРІЇ ПРОКУРАТУРИ УРСР

Актуальність проблеми пояснюється тим, що в умовах переходу українського суспільства до будівництва демократичного громадського порядку та формування основ правової держави, питання дотримання норм законності та забезпечення правопорядку, захисту прав людини все частіше ставляться в порядок денний роботи уряду країни, опиняються в полі зору громадської уваги.

Історія України, її державне управління - це досвід народу, його пам'ять, яка має рух в суспільстві у вигляді посібників, підручників, статей, брошур, та і художньої літератури, у яких можна знайти відповідь на питання про причини виникнення тих чи інших явищ у державі і суспільстві та як їх подолати.

Серед робіт сучасних українських дослідників, слід відрізнити монографію В.Барана "*Україна 1950-1960-х рр.: еволюція тоталітарної системи*" [1]. У ній висвітлені нові напрацювання вітчизняної та зарубіжної наукової думки в галузі дослідження такого суспільного феномена, як радянський тоталітаризм.

Роботи українських дослідників радянського тоталітаризму І.Біласа, С.Білоконя, Ю.Шаповала важливі для розуміння процесів реконструкції радянської репресивної машини, відмови від використання політичного терору як методу державного управління, непослідовності соціальних реформ [2].

Цілісну картину становлення і реформування прокуратури УРСР висвітлив В.В.Сухонос в монографії "*Організація і діяльність прокуратури України: історія і сучасність*" [3, с.203-205].

Працювали над тематикою розвитку прокуратури в Україні А.Бандурко "*Прокуратура: думка про її реорганізацію*", М.Якимчук "*Проблеми управління в органах прокуратури України: теорія і практика*", В.Лакизюк, О.Михайленко "*Прокуратура України: витоки, розвиток, персоналії та правове регулювання*" та інші.

Тенденція централізації органів державної влади призвела до створення Прокуратури СРСР (23 червня 1933 р.) як самостійного органу, на який покладалося загальне керівництво діяльністю прокуратур союзних республік. Прокурор СРСР дістав право перевіряти діяльність органів прокуратур союзних республік, скликав наради прокурорів союзних республік, давав їм вказівки [4]. Усі органи прокуратури союзних республік виводились із

структури наркоматів юстиції й безпосередньо підпорядковувалися Прокурору СРСР [5, с.10]. Конституція УРСР 1937 р. надала Прокуророві СРСР право призначення строком на 5 років Прокурора УРСР та обласних прокурорів. Районні та міські прокурори призначалися строком на 5 років Прокурором УРСР, але затверджував їх Прокурор СРСР.

Відразу ж після визволення України від німецьких загарбників органи прокуратури були залучені до ліквідації наслідків тимчасової окупації території республіки. Відновлення радянського правопорядку, посилення боротьби зі злочинними проявами - такими були найважливіші завдання органів прокуратури України у звільнених районах.

У центрі уваги прокурорів і слідчих постійно були охорона державної власності, виконання законів про зміцнення трудової дисципліни в промисловості та сільському господарстві, вчасне та повне задоволення потреб фронту і тилу в сільськогосподарських продуктах. У роботі органів прокуратури щодо загального нагляду з початку звільнення України важливе місце посідала охорона прав військовослужбовців, членів їх сімей, інвалідів війни. Багато часу й уваги приділяли прокурори і слідчі роботі надзвичайних державних комісій з виявлення і розслідування злочинів фашистських загарбників.

24 травня 1955 р. затверджено Положення про прокурорський нагляд у СРСР (раніше не було спеціального законодавчого акта, який би регулював організацію і діяльність прокурорського нагляду, усіх його ланок), яке не тільки поновило демократичні принципи організації та діяльності прокуратури, а й розширило права прокуратури, врегулювало діяльність її органів [6].

Це Положення поклало на органи прокуратури нагляд за правильним і однаковим застосуванням законів СРСР, союзних і автономних республік, регламентувало централізований устрій прокуратури.

Положення 1955 р. остаточно закріпило єдину централізовану систему, яку очолював Генеральний прокурор СРСР. Він відповідав перед Верховною Радою СРСР і був їй підзвітний. Призначався Генеральний прокурор строком на 7 років Верховною Радою СРСР, а його заступники - Президією Верховної Ради СРСР. Прокурорів союзних і автономних республік, країв та областей призначав Генеральний прокурор строком на 5 років. На посади прокурорів та слідчих призначалися лише особи, які мали вищу юридичну освіту і досягли 25 років. Лише у винятковому випадку на ці посади могли

бути призначені особи, які не мали вищої освіти, але тільки з дозволу Генерального прокурора СРСР.

Указом Президії Верховної Ради СРСР від 27 лютого 1959 р. були утворені колегія у складі дев'яти осіб у Прокуратурі СРСР і колегії у прокуратурах союзних республік, у тому числі й Україні. Членами колегії стали керівники управлінь та відділів [7, с.5]. Структура прокуратури УРСР була аналогічною структурі прокуратури СРСР.

Після прийняття нового Положення ЦК КПУ і уряд поставили перед органами прокуратури УРСР завдання зміцнювати радянське суспільство і державний лад, соціалістичну систему господарювання та соціалістичну власність, посилювати охорону прав державних підприємств та громадських організацій, зміцнювати законність в управлінні, а також боротися зі злочинністю [8].

Основним напрямком діяльності прокуратури у загальному нагляді за законністю і нагляді за законністю при здійсненні правосуддя було запобігання злочинам, викорінення їх та інших порушень, ретельний і всебічний аналіз причин та умов вчинення злочинів та правопорушень, їх усунення. У боротьбі зі злочинністю зросла роль слідчих. Від них вимагалось повне і якнайшвидше розкриття кожного злочину, своєчасне притягнення винних до відповідальності. З метою покращання роботи слідчого апарату прокуратури та органів охорони громадського порядку ЦК КПРС і Рада Міністрів СРСР 10 грудня 1965 р. прийняли відповідну постанову [9, с.23]. Але обов'язки прокуратури УРСР на той час ускладнилися у зв'язку з тим, що були ліквідовані транспортні прокуратури, а їх функції передані прокуратурам союзних республік.

Кадри прокуратури в УРСР поступово набирали досвіду. Вже понад 95% працівників прокуратури мали вищу освіту, а половина працівників прокуратури УРСР працювала в органах прокуратури понад десять років [10, с.24].

Відповідно до Положення Прокурор УРСР мав право у межах своєї компетенції видавати накази, інструкції, мати заступників, старших помічників і помічників, а також створювати відділи, які очолювали його старші помічники. Аналогічна структура створювалась і в обласних прокуратурах.

Органи прокуратури Української РСР починаючи з 1958 р. розробили і стали впроваджувати в життя нові методи загальнонаглядової діяльності, особливо при здійсненні нагляду за додержанням законності на промислових підприємствах: проаналізувавши скарги, заяви, кримінальні та цивільні справи та

інші сигнали, що надійшли до органів прокуратури та, встановивши, що на конкретному підприємстві мало місце неодноразове порушення законів, прокуратура проводила там комплексну перевірку дотримання законності.

Прокуратура УРСР надавала важливе державне і політичне значення судовому нагляду як складовій частині прокурорського нагляду. Цей нагляд мав завданням забезпечення точного дотримання законності судовими установами і прокуратура повинна була здійснювати нагляд за тим, щоб розгляд справ у судах відбувався у суворій відповідності із законом.

Запорукою ефективності прокурорського нагляду була співпраця прокуратури й органів громадського порядку. У 1963 р. на ці органи були покладені обов'язки слідства більш, як по 60 складних злочинах, для чого при них утворили слідчий апарат, а в 1966 р. підслідність слідчих органів охорони громадського порядку була ще розширена [11, с.207].

Поліпшилось ділове співробітництво прокуратури із судами і радами депутатів трудящих. На сесіях рад працівники прокуратури регулярно доповідали про результати боротьби за зміцнення законності і викорінення правопорушень. Органами прокуратури УРСР був накопичений великий досвід співробітництва з громадськістю у запобіганні правопорушенням і боротьбі зі злочинністю, у загальному нагляді за законністю. Наприкінці 1961 р. органи прокуратури УРСР виступили з ініціативою створення інституту громадських помічників прокурорів і громадських помічників слідчих.

Прокуратура УРСР співробітничала з громадськими бухгалтерами-ревізорами. Ця форма роботи у нагляді за законністю виникла в 1959 р. у Золотоноському районі Черкаської області. В УРСР також з'явилися ради з охорони соціалістичної власності, ради юрисконсультів та інші [12, с.208].

У досліджуваний період УРСР була складовою частиною СРСР, правовий статус якої визначався передусім Конституцією СРСР 1936 р. [13, с.308] і Конституцією УРСР 1937 р. [14, с.319]. Як і раніше, влада була в руках КПРС, яка у своїй "Програмі" передбачала, що під час розбудови комунізму необхідним є зміцнення ролі соціалістичної законності правосвідомості. Посилення ролі партії у правотворчій діяльності необхідно було для того, щоб утримати владу.

1. Баран В.К. Україна 1950-1960-х рр.: еволюція тоталітарної системи. - Л.: Ін-т українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України, 1996. - 448 с.

2. Білас І.Г. Репресивно-каральна система в Україні. 1917-1953: Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз: У 2 кн. - К.: Либідь, 1994; Шановал Ю.І. Україна 20-50-х років: сторінки ненаписаної історії. - К., 1993.
3. Сухонос В.В. Організація і діяльність прокуратури України: історія і сучасність. Монографія. - Суми: Університетська книга, 2004. - С.200-205.
4. Ведомости Верховного Совета СССР. - 1955. - №9. - Ст.222.
5. Прокуратура в Україні: Збірник нормативних актів. - К., 2000. - С.10; Наказ Генерального прокурора України №61 від 24.12.03 р. "Про затвердження індексів структурних підрозділів Генеральної прокуратури України".
6. Косюта М.І. Прокурорська система в Україні в умовах демократичного суспільства. - Одеса, 2002; Якимчук М.К. Проблеми управління в органах прокуратури України: теорія і практика. - К., 2001.
7. Васильєв Г.А. Спільних нам успіхів // Голос України. - 2003. - 29 листопада; Юридичний вісник України. - 2003. - №48. - С.5.
8. Концепция подбора, расстановки, закрепления и воспитания кадров органов прокуратуры (кадровая политика) // НИИ ПУЗиП. - М., 1995.
9. Прокуратура в Україні: Збірник нормативних актів. - К., 2000. - С.23.
10. Там само. - С.24.
11. Сухонос В.В. Вказ. праця. - С.207.
12. Там само. - С.208.
13. Гончаренко В.Д. Хрестоматія з історії держави і права України. В 2 т. - Видавничий дім "ЮРЕ", 2000. - Т.2. - С.308.
14. Там само. - С.319.

ВАСИЛЕНКО В.А.

ДО ПИТАННЯ ПРО УКРАЇНСЬКИЙ МОВНИЙ ЕТНОЦЕНТРИЗМ

Зважаючи на те, що глобалізаційні процеси у світі та розвиток міжкультурної комунікації спонукають молоду Українську державу до активної діяльності у міжнародних стосунках, проблема етноцентризму постає важливою з огляду на усвідомлення особливостей власної мови й культури та можливостей використання таких особливостей у міжкультурній взаємодії.

На це, зокрема, звертають увагу І.Лосєв, Є.Бартмінський, А.Вежбицька, В.Жайворонок, Ю.Караулов, Н.Мечковська та ін.

Зосередимося на визначенні та дослідженні етноцентризму мовного сприйняття реального світу, на відміну від етноцентризму соціальної поведінки чи міжкультурної комунікації, які досліджувалися раніше представниками різних галузей сучасної науки. Отож, основним завданням нашої статті фактично стає виокремлення та з'ясування особливостей існування та реалізації українського мовного етноцентризму.

Важливим атрибутом етноцентричного світосприйняття, притаманного тому чи іншому етносу, є наявність у його

етносвідомості та мові стереотипів, які відображають особливості його життя, побуту, вірувань, обрядів. Сучасні дослідники етнічної культури розглядають такі стереотипи через призму образного осмислення та мовної символізації предметів реального світу та міфологічних уявлень.

В.Жайворонок зазначає, що взаємодія фізичного та духовного, реального та ірреального в свідомості людини спонукає її до мислення образами. Тим самим предметний світ зазнає в людській свідомості символізації [1, с.53]. Таким чином через символізацію певної реалії об'єктивного світу виникає символічний образ як у мові, так і у етносвідомості мовця. Зокрема, подібні явища фіксуються в різноманітних групах слів, так чи інакше причетних до узагальнених мовних характеристик, наприклад, назви поселень за іменами дерев: Стародуб, Вишня, Береза, Дубовий гай, Козацька діброва.

У номінативних одиницях української мови можна простежити вплив етноцентричного мислення на прикладах власних імен і прізвищ, таких як Млада (на позначення молодості); Добромисл (той, хто має лише добрі думки та наміри); Мирослав (на позначення миролюбності); Гуляйвітер, Рябошапка (прізвища, утворені складанням основ, зазвичай містять зовнішню або внутрішню характеристику особи); Стасів, Яцишин (вказують на родову належність); Паламарчук, Коваленко (також вказують на родову належність, але молодшої за віком особи у родині); Куліш, Доля, Калина (характеристика особи, пов'язана з певною реалією довкілля); Рева (від дієслова «ревіти», вказує на особливості характеру особи чи її дії). Варто зазначити, що багато сучасних українських прізвищ походять з часів Запорізької Січі, де втікачам давали нові прізвища, а часто й прізвиська, коли ті прибували на Січ, зокрема для того, щоб їх не могли знайти вороги. Скажімо, Гардовий, Крамар, Саловоз, Стороженко вказують на характер діяльності, якою займалися козаки; Чигиринський, Волошко, Сербин походять від назви регіону або навіть країни, з якої прибув козак до товариства; Рябоко, Чуб, Хижняк містять зовнішню або внутрішню характеристику людини; Комар, Куниця, Соболь вказують на схожість з певним представником фауни чи флори; Непийвода, Перебийніс, Убийвовк є унікальними і не мають аналогій у будь-якій іншій мові, оскільки їх своєрідність виявляється не лише у значенні прізвища, а й способі його творення.

Особливості мовної свідомості будь-якого народу можна віднайти й у синонімічних рядах лексичного шару його мови, оскільки в них найяскравіше відбивається закон аналогії та